

ПРИХОДЬКО С. М., кандидат політичних наук, доцент

Полтавська державна аграрна академія

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ І ЛЕГІТИМАЦІЯ ВЛАДИ

У сучасних умовах об'єктивно сформувалася потреба більшого залучення громадян до суспільно-політичних процесів. Внаслідок зростання рівня освіченості й інформованості громадськість не може залишатися пасивним споживачем політичних послуг та стороннім спостерігачем у політичних подіях. Натомість вона має виступати певним співтворцем політики. Тобто, актуалізується питання про істотний перегляд принципів взаємодії між владою і суспільством.

У цьому контексті система представницької демократії стає анахронічною, організаційно та процесуально громіздкою, непрозорою і недостатньо мобільною. Зокрема, це стосується здійснення управлінських процедур. Сучасні виборчі системи (будь-який їх різновид) не спроможні суто з об'єктивних причин забезпечити представництво інтересів різних верств суспільства внаслідок урізноманітнення і фрагментації його структури. «У «класичну» добу представницької системи функція виборів означала надання незаперечного мандата для «вільного» врядування після виборів. Припускалося, що майбутня політика включена в умови вибору, який вписується в передбачуване становище з чітко визначеними програмами та ясно окресленим суспільним розшаруванням». Але в процесі еволюції людської цивілізації ситуація принципово змінилася. «Вибори мають відтепер вужчу функцію: вони лише затверджують спосіб призначення правителів. Вони вже більше не означають апріорної легітимації політики, яка потім здійснюватиметься». «Адже й справді,

інтерес більшого числа вже не може так легко ототожнюватися з інтересом ситуативної більшості» [1, с. 15].

Отже, вибори в нинішньому вигляді об'єктивно не спроможні відобразити весь спектр думок, поглядів, ідей, які існують у сучасному суспільстві. Ще одним характерним проявом анахронічності системи представницької демократії є відсутність дієвих механізмів зворотного зв'язку між прийнятими владними рішеннями і рівнем їх сприймання з боку суспільства (тобто, доцільно взагалі ставити питання про легітимність влади як такої в її сучасному форматі). Наслідком є відчуження громадськості від влади та прагнення людей мати якомога більший вплив на політичні процеси насамперед у міжвиборчий період. І, по-третє, без дієвого громадського контролю за владою вибори перетворюються на імітацію народовладдя і навіть ведуть до його заперечення.

Звичайно, така ситуація певною мірою має модельований характер. Але загроза громадського відчуження від влади і повної чи часткової «тінізації» політики існує. Для запобігання цього потрібна трансформація чинних політичних інститутів в напрямі розширення соціального простору політики, зокрема, встановлення нових засад легітимації. В сучасних умовах принципи забезпечення легітимності не можуть залишатися в руслі її традиційного тлумачення, коли її єдиним носієм виступає влада. Класична – державна – модель легітимності є застарілою для сучасності. Як уже зазначалось, громадськість не може залишатися простим споживачем політики. Навпаки, має виступати повноцінним її співучасником. Тобто, легітимація може бути здійснена лише внаслідок поєднання зусиль усіх суб'єктів політики.

Варто зазначити, що основні засоби забезпечення легітимності змінювалися протягом всієї історії людства. Тривалий час єдиним серед них були вибори. На сучасному етапі, зважаючи на вище вказані процеси, такою підставою має бути максимальна приближеність громадян до

різноманітних владних механізмів. Але, зрозуміло, потрібна суттєва громадська ініціатива, прагнення постійно підтримувати рівень легітимності. «Тільки відповідальна громадянська позиція і активність самих громадян можуть бути тією рушійною силою, яка здатна забезпечити систематичний контроль діяльності публічної влади і її органів з боку суспільства» [2, с. 122]. Контролювання влади буде ефективним за умови встановлення достатнього організаційного рівня громадської активності. Для цього громадяни мають «створювати автономні від держави об'єднання, включаючи політичні, і за допомогою таких об'єднань особисто реально впливати на управління справами держави шляхом формування, постійних взаємодій і контролю діяльності публічної влади і її органів, тобто повинні реально володіти і користуватися всіма громадянськими і політичними правами» [2, с. 122]. Це – один аспект підвищення рівня легітимності влади. Інший – забезпечення максимальної прозорості самої влади. Її функціонування має базуватися на засадах відкритості і звітності державних службовців в їхній діяльності, «забезпечення для населення ефективного доступу до інформації», «сприяння свободі пошуку, отриманню і поширенню інформації» [2, с. 131]. Такі принципи роботи влади забезпечують ефективність, відкритість, інформаційну прозорість і доступність у роботі управлінських структур, зворотний зв'язок, а відтак створює додаткові можливості для взаємодії громадян з владою, здійснення впливу на неї.

Специфіка сучасного суспільства, зокрема, інформаційно-телекомунікаційні технології, дозволяє забезпечити легітимність на якісно іншому, надійнішому, рівні. Для цього мають бути поєднані можливості представницької і прямої демократії, тобто, професійне виконання владних функцій і безпосередня участь громадян у політичному житті. Оптимальні умови для цього створює система електронної демократії. Аналізуючи її

сутність, одразу ж слід розмежувати поняття «електронний уряд» та «електронна демократія». Електронний уряд визначається як «електронна інфраструктура державного і муніципального управління, що включає спеціалізовану комплексну систему взаємодії структур виконавчої влади, громадян, організацій громадянського суспільства і бізнес-структур за допомогою Інтернету» [3]. Для повноцінного функціонування такої системи правління потрібні певні технічні умови, а саме «наявність спеціальних інструментів і можливостей для залучення громадян до обговорення і ухвалення рішень, інструментів онлайн-консультацій з населенням, дискусійних форумів з питань політики і дій органу влади, онлайн-опитувань, можливостей отримати відповідь на запити електронною поштою» [3].

Варто наголосити, що діяльність владної системи в такому форматі пов'язана передусім з наданням населенню певних адміністративних послуг. А систему електронної демократії слід розглядати ширше. Вона має включати широкий комплекс політичних відносин, зокрема, повноцінну участь громадян у політичних процесах. Тому зазначені принципи функціонування електронного уряду потрібно розглядати частиною цілісної системи електронної демократії. Про вагомість електронної політичної участі як системоутворюючої складової електронної демократії зазначається у щорічних Оглядах ООН з електронного урядування. Вона характеризується як процес «залучення громадян за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій до участі в політиці і прийнятті рішень для того, щоб зробити державне управління спільним і дорадчим, а також для досягнення загальнозначущих цілей» [4]. Рівень такого залучення громадян, на думку авторів Огляду, визначає соціальну спрямованість електронного урядування, підвищує «ефективність функціональних здібностей держави» і зрештою створює «спільне публічне управління» [4]. Тобто, саме

електронна участь робить «електронну демократію» дійсною демократією. Інакше все перетвориться на просте надання окремих послуг і консультацій тільки в електронному режимі.

Для того, щоб електронна демократія була дійсно дієвою формою народовладдя, доцільно не відмовлятися повністю від механізмів представницької демократії, а поєднати її окремі засади з принципами прямої демократії вже з урахуванням телекомунікаційних технологій. Тобто, представницькі виборні органи влади зберігаються, але з наданням громадськості реального права контролювати їхні дії не ситуативно, а в постійно діючому режимі. Така модель передбачає участь громадян у вирішенні питань громадського життя через різні форми електронного волевиявлення. Її перевагою є забезпечення громадянам можливості прямої участі в обговоренні та вирішенні різних проблем, не залишаючи свого помешкання. Це дозволяє повніше забезпечити основоположний принцип демократії – провідним джерелом і носієм влади є народ. Шляхом голосування через Інтернет можна брати участь в обговоренні численних суспільних проблем. Головне питання полягає в адекватному підбитті підсумків такого опитування. Необхідно розробити механізми підрахунку його результатів, щоб вони обов'язково були враховані при прийнятті відповідних рішень.

Як уже зазначалося, оптимальна форма народовладдя має зберігати представницькі виборні органи влади. Але принципи взаємодії виборців з обраними посадовцями мають бути змінені. Через певний проміжок часу після виборів, коли депутати мають змогу проявити себе, громадянам надається право висловити їм довіру в on-line режимі. Це доцільно робити за аналогією голосування в соціальних мережах. Але цим взаємодія не обмежується. Важливо забезпечити постійне спілкування. Відкликання

виборцями обраних представників також можливо здійснювати в такий же спосіб.

Все це має сприяти створенню більш потужних засад легітимності влади, саме на основі забезпечення широкої суспільної присутності в політиці. При цьому потрібно неухильно дотримуватися принципу, щоб громадське волевиявлення з приводу різних проблем реально враховувалося при прийнятті владних рішень, а не було черговою імітацією політичної активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розанвалон, П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 287 с.
2. Нисневич Ю. А. Государство XXI века: тенденции и проблемы развития. Москва : КНОРУС, 2012. 288 с.
3. Ирхин Ю. «Электронное правительство»: зарубежный опыт и российские реалии. URL : http://ars-administrandi.com/article/Irhin_2009_1.pdf.
4. United Nations E-Government Survey 2014. E-Government for the Future We Want. URL : https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov_Complete_Survey-2014.pdf.